

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Олександр Валерійович БАТУЄВ,

*аспірант кафедри кримінального
процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Судовим контролем за дотриманням права власності на досудовому провадженні у кримінальному процесі є діяльність уповноважених кримінальним процесуальним законодавством осіб (слідчих суддів) під час здійснення своїх повноважень щодо дотримання нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності під час здійснення кримінального провадження та допускають його обмеження або позбавлення лише за наявності підстав, передбачених у кримінальному процесуальному законодавстві з урахуванням виду правового режиму в якому він застосовується. Найбільші обмеження права власності на досудовому провадженні відбуваються під час застосування арешту майна, тому вважаємо за необхідним дослідити в першу чергу його функціональне призначення задля досягнення мети дослідження.

Завданням арешту майна на думку окремих науковців є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження, а також тимчасову заборону передачі або руху майна або тимчасову заборону володіння чи управління майном. Слідчий за клопотанням потерпілого, цивільного позивача або з своєї ініціативи зобов'язаний вжити заходів до забезпечення заявленого в кримінальному провадженні цивільного позову, а також можливого в майбутньому цивільного позову, можливої конфіскації майна та можливого штрафу. При цьому вчена додає, що інститут арешту майна потребує адаптації для виконання завдань ст. 2 КПК, у тому числі в частині захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини[1]

Александрова В.А. в своєму дисертаційному дослідженні визначала призначення арешту майна не через завдання кримінального провадження, а через загальну мету застосування заходів забезпечення кримінального провадження, що визначена в ст. 131 КПК України. Так, вченою було аргументовано, що арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження є примусовим заходом, що забезпечує дієвість кримінального провадження, під час застосування якого повинно бути дотримано засади верховенства права та законності. У зв'язку з чим, науковицею було запропоновано перше речення абзацу другого ч. 1 ст. 170 КПК України викласти в наступній редакції: «Завданням арешту майна є запобігання ризикам можливості його прихову-

вання, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, перетворення, передачі, відчуження» та підсумовано що на сьогодні арешт майна входить до системи заходів забезпечення кримінального провадження, який, з однієї сторони, має примусовий характер, а з іншої – спрямований на забезпечення дієвості кримінального провадження[2].

Зовсім по-іншому розглядає мету арешту майна Лепей М.В., який розглядає її через призму фактичних підстав накладення арешту на майно. На думку вченого, арешт майна допускається з метою забезпечення: 1) збереження речових доказів; 2) спеціальної конфіскації; 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; 4) відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов) чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди. При цьому автор підтримує позицію науковців про необхідність виключення зі ст. 170 КПК України п.1 з ч.2, відповідно до якого арешт майна допускається з метою забезпечення збереження речових доказів, оскільки небезпека втрати речових доказів, які вже і так були вилучені відсутня. Окрім того, автор вважає що немає і необхідності у тому, щоб приймати рішення про накладення арешту на майно, що підлягає спеціальній конфіскації, яке вилучено при проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, оскільки відсутня небезпека приховування, знищення, відчуження цього майна до постановлення обвинувального вироку, тому також пропонує виключити п.2 з ч.2 ст.170 КПК. Лепей М.В. також підтримує думку інших вчених, зокрема Гловюк І.В. про необхідність поділу мети відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди на дві окремі, та, відповідно диференціювати і коло осіб, на майно яких накладається арешт, і суб'єктів ініціації, і вимоги до клопотання[3][4].

Про мету арешту майна в своєму дослідженні згадує і Котова А.С. Так, на думку, дослідниці, мета арешту майна детермінує процесуальний порядок арешту, процесуальний режим арештованого майна, істотно впливає на обсяг повноважень посадових осіб, які ведуть кримінальний процес. Авторка надає визначення умовам арешту майна, відповідно до якого це сукупність вимог правового характеру, що обумовляють законність його застосування, сприяють дотриманню прав особи, щодо якої застосовується цей захід забезпечення кримінального провадження. Запропоновано підрозділяти умови арешту майна на дві групи – умови-рішення та умови-обставини[4].

Ми є прихильниками позицій тих вчених (Александрова В.А та Баженова А.І.), які визначають функціональне призначення арешту майна через загальну мету застосування заходів забезпечення кримінального провадження – досягнення дієвості кримінального провадження та загальних завдань кримінального провадження, що визначені в ст. 2 КПК України, а саме - захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунто-

ваному процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура через конкретизований шлях їх досягнення, який передбачений в ст. 170 КПК України - тимчасове, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування певного виду майном.

Тому вважаємо що функціональним призначення реалізації засади недоторканності права власності під час арешту майна в кримінальному процесі на нашу думку виступає забезпечення прав і свобод людини, що гарантують непорушність права власності, навіть при його обмеженні з метою забезпечення дієвості кримінального провадження задля досягнення завдань кримінального провадження, шляхом тимчасового, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування певного виду майном.

Отже, предмет та функціональне призначення судового контролю за дотриманням права власності на досудовому провадженні у кримінальному процесі також слід визначати з урахуванням загальних завдань кримінального провадження, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура та загальною метою здійснення судового контролю під час прийняття рішення про правомірність обмеження права власності - забезпечення прав осіб, передбачених ст. 40 Конституцією України, ст. 16 КПК України та ст.1 Протоколу 1 до ЄКПЛ.

Список використаних джерел:

1. Баженова А. І. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження: Дис. ... доктора філософії : 081– «Право». Одеса, 2023. 286 с.
2. Александрова В. А. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. 19 с
3. Гловюк І.В. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження: аналіз новел. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук. 2016. №8. С. 155–160.
4. Лепей М. В. Арешт майна у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 200 с.
5. Котова А. С. Процесуальний порядок арешту майна у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. 19 с.